

5686

ОРИЇЧУК

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ
ШЕВЧЕНКО

1814
1939

ДЕРЖЛІТВІДАД

с/р/с

О. КОРНІЙЧУК

8с
R-67

ТАРАС
ГРИГОРОВИЧ
ШЕВЧЕНКО

~~1005~~
2895

ДЕРЖАВНЕ
ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ — 1939

НБ ПНУС

5686

ДОПОВІДЬ НА УРОЧИСТО-
МУ ЗАСІДАННІ, ПРИСВЯ-
ЧЕНОМУ 125-РІЧЧЮ З ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО
УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТА-
РЕВОЛЮЦІОНЕРА
Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Товариші, сьогодні вільна, щаслива Радянська Україна і всі народи нашої великої батьківщини відзначають 125-річчя з дня народження геніального сина українського народу Тараса Григоровича Шевченка. На це народне свято з'їхались гості, видатні інтелігенти, видатні майстри соціалістичної праці. Вони приїхали в столицю Радянської України, щоб вшанувати разом з українським народом світлу пам'ять великого поета революціонера - демократа Тараса Шевченка. Така невичерпна любов і шана до видатних діячів-гуманістів минулих епох можлива тільки в країні Рад.

В 1937 році весь 170-мільйонний радянський народ відзначав світлу пам'ять геніального російського поета Олександра Сергійовича Пушкіна. В минулому році ми відзначали ювілей геніального грузинського поета Руставелі.

Ніколи, в жодну епоху і в жодній країні, за межами Радянського Союзу не лю-

били і не шанували так видатних діячів, борців за світлі ідеали людства, борців за гуманізм, за передову прогресивну культуру.

Сьогоднішній день знаменний ще й тим, що ми зібрались на велике свято українського народу разом з представниками всіх братніх народів нашої батьківщини в період, коли в фашистських державах — Німеччині, Італії та Японії — нищаться здобутки людської культури. Варвари ХХ сторіччя в Берліні, в Римі, в Токіо, в Дрездені спалили книги і розбили статуї геніальних поетів, учених, прогресивних діячів, людей, що були гордістю німецького, італійського народів.

Варвари ХХ сторіччя, знищуючи культуру в своїх країнах, у дикунській агресії нищать культуру й інших народів. Це вони з важких бомбовозів руйнують кілька років підряд світові пам'ятники культури в Іспанії, вбивають жінок і дітей. Це вони перетворюють в попіл пам'ятники тисячолітньої культури Китаю, з японських, німецьких, італійських бомбовозів знищуючи беззахисне населення в містах і селах.

Історія людства знає випадки варварських навал, коли гуни вдерлись у Європу, коли германські варвари, пси-„рицарі“ вдирались у східні країни. Але те, що чинять варвари ХХ сторіччя, німецькі, італійські і японські фашисти, не має і не мало прикладу у всій історії людства.

Тільки в країні Рад, де в 1917 році, під керівництвом великої партії Леніна — Сталіна, була повалена влада буржуазії, поміщиків, фабрикантів, тільки у нас на одній шостій земної кулі буйно розквітла соціалістична культура, культура великого радянського народу, що є разом з тим справжньою загальнолюдською культурою, очищеною від метафізики, ідеалізму, від попівщини, культурою соціалістичною, що служить великим ідеалам Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна.

Вільний радянський народ став єдиним господарем і спадкоємцем усіх надбань і цінностей передової прогресивної культури минулих епох. Ось чому всі народи Радянського Союзу з величезною любов'ю і пошаною ставляться до полум'яних борців, що в минулу темну зловісну

ніч царського свавілля піднімали прапор боротьби, здіймали свій голос на захист трудового обездоленого народу від кріпосників, царських погромщиків, жорстоких деспотів.

Таким полум'яним борцем, революціонером - демократом був великий поет українського народу Тарас Шевченко. Це він разом з великими російськими революціонерами - демократами, з Герценом, Чернишевським, Добролюбовим, кликав народ на боротьбу з самодержавством, що перетворило колишню Росію в тюрму народів.

Художнім словом, всім своїм єством Тарас Григорович належав українському трудовому народу. Це був справді великий народний поет. Це Шевченко серед темряви і варварства висловив те, що йшло з глибини народних сердець, що сповнювало вірою мільйони пригноблених.

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.

Ця воля, щасливе сонячне життя, про яке мріяли мільйони трудового народу, про яке мріяв Шевченко, стало нашим здо-

бутком після Великої Жовтневої соціалістичної революції, здійсненої під керівництвом геніальних вождів Володимира Ільїча Леніна, Йосифа Віссаріоновича Сталіна.

Братерська дружба з кращими носіями визвольної мислі великого російського народу окрилювала Тараса Шевченка і формувала його інтернаціональну свідомість, загартувувала його в боротьбі з царизмом.

Вся велика спадщина Шевченка, його поезія і проза, його щоденник, починаючи від патетичних пристрасних рядків геніальних поем і до глибокої інтимної лірики поета — все пронизане і насичене любов'ю до обездоленого трудового народу і ненавистю до експлуататорів.

Гнівне слово Шевченка кликало народ на бій проти царизму, проти панів українських, польських, російських.

...Вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте,—

закликав поет.

Він ненавидів гострою непримиренною ненавистю одвічного ворога українського народу — польську шляхту. В героїчній поемі „Гайдамаки“ і в багатьох віршах Шевченко висловлював великий гнів народу до польських гнобителів.

Шевченко ненавидів українських панів — лібералів, націоналістів, які намагались відірвати геніального поета від передових людей російського народу. Шевченко шукав і знаходив друзів серед передових людей України, серед передових людей Росії, які боролися з царськими сатрапами, глибоко поважав Герцена, Чернишевського, Добролюбова. В них він шукав сподвижників, товаришів по боротьбі. Великі демократи ідейно були найближчими друзями Тараса Григоровича.

Передові люди російського народу бачили в Шевченкові геніального художника, виразника народних дум і сподівань. „Він тим великий, — писав Герцен про Шевченка, — що він цілком народний письменник“. В той час, коли українські пани-ліберали — куліші, мартоси та інші — зраджували свій народ і були віронопідданими

лакеями царизму, великі російські демократи піднімали свій голос за свободу українського народу, його культуру, його мову.

Думи народу, його сподівання і прагнення були для Шевченка тим джерелом, яке підтримувало в ньому полум'яний вогонь, що не згасав у душі його від юних років і до останніх хвилин тяжкого життя поета.

Маленький хлопчик, син кріпака, в рідній Кирилівці, колишнього Звенигородського повіту, день - у - день бачив „неволю, роботу тяжкую“, бачив, як матір „ще молодую у могилу нужда та праця положила“, як батько „не витримав лихої долі, умер на панщині“. Брати ж „на панщину ходили, поки лоби їм поголили“.

Багато знущань довелось зазнати хлопцеві у поміщика Енгельгардта. Ні погрози поміщика, ні різки конюхів, що шмагали його за наказом Енгельгардта, ніщо не могло зломити непокірну вдачу молодого Тараса. Змалку Шевченко любив природу, мав нахил до малювання і в кожну вільну хвилину, подорожуючи козачком за па-

ном Енгельгардтом, малював. Коли поміщик побачив велику обдарованість свого козачка, він вирішив у Петербурзі законтрактувати його на чотири роки до „разных живописных дел мастера“ Ширяєва, щоб зробити з нього свого дворового художника. Це сталося в 1832 році, коли Шевченкові було 18 років.

У Ширяєва Шевченко вперше мав можливість учитись живопису. Наука його була важкою, бо доводилось виконувати різноманітні малярські роботи. І про самого Ширяєва Шевченко згадує як про деспота.

Маючи вільний час тільки вночі, Шевченко ходив у Літній сад, змальовував статуї і там познайомився з відомим художником Іваном Сошенком. З допомогою Сошенка познайомився з визначними діячами російської культури — з Григоровичем, Жуковським, Венеціановим, Брюлловим, що високо оцінили художній талант Шевченка і заходилися навколо визволення його з кріпацької неволі.

Брюллов і Венеціанов після довгих переговорів з поміщиком Енгельгардтом

вирвали у нього згоду на продаж Шевченка; за волю поета поміщик вимагав 2500 карб. Брюллов написав портрет Жуковського, цей портрет розіграли в лотереї і 22 квітня 1838 р. викупили Шевченка. „Общество поощрения художеств“ зарахувало Тараса Григоровича пенсіонером і швидко він став одним з найлюбиміших учнів-товаришів Брюллова. У багатющій бібліотеці Брюллова він знайомиться з творами Гомера, Шіллера, Вальтер Скотта, Пушкіна, з іншими видатними письменниками, вивчає історію Греції та історію України. Він слухає курс ряду наук — зоології, фізики, фізіології, вивчає французьку мову, відвідує театри.

Ще у Ширяєва Шевченко робив перші літературні спроби, почав писати українською і російською мовами. Поет пише „Мар'яну-черницю“, „Утоплону“, „Причинну“. Поет працює над російською драмою „Слепая красавица“. В 1840 році виходить друком „Кобзар“. Наприкінці 1841 року виходить героїчна поема „Гайдамаки“. А в 1842 році в журналі „Ма-

як" з'являються уривки з драми, писаної російською мовою, „Никита Гайдай“. Тоді ж Шевченко працює над російськими поемами „Слепая“, „Тризна“.

На початку 40 рр. ми бачимо Шевченка в колі передових людей російської культури. Вся творчість Шевченка має реалістичну основу. Ось чому в 1839 році, коли Жуковський повернувся зза кордону і привіз Брюллову твори Корнеліуса, Гессе й інших художників „божественного мистецтва“ і порадив Шевченкові вчитись у німецьких „світил“, Шевченко надзвичайно негативно поставився до захоплення Жуковського.

Все, що не мало реалістичної основи, що виходило з надреального або від солодкуватого прикрашування дійсності, що живилось ідеалістичною містиккою, — все це не тільки не хвилювало Шевченка, але й було йому органічно чужим.

У 1843 році Шевченко повертається на Україну. Він їде на Київщину, Чернігівщину, Полтавщину і на кожному кроці бачить розгнуздане панське свавілля. Сумні картини ставали перед очима поета.

Шевченко відчував і бачив на кожному кроці визиск, зубоження селянства, притиснутого важким тягарем кріпосницького свавілля.

Ніхто з українських поетів з такою ніжністю не відбив так у своїй творчості невичерпну любов до свого краю, до свого народу, до чарівної української природи.

Чому ж сумувала душа поета серед садів рясних, що похилились, серед гаїв, де соловейко сонце зустрічає, де тихесенько вітер віє, де лани мріють, у країні, що повита красою, чого плакала душа поета кривавими сльозами? Про це скаже нам сам поет. Послухаємо ж його правду — його благородне слово:

Он глянь: у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, — бо нічим обути
Княжат недорослих. А он розпинають
Вдову за подушне; а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! — в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! А онде під тином
Опухла дитина — голоднее мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

У 1844 - 45 році Шевченко зближується з учасниками гуртка Петрашевського. Їх соціалістично - утопічні ідеї та опозиційність до самодержавства, до кріпосницького ладу були близькі Шевченкові.

У 1845 р., в березні, Шевченко закінчує курс Петербурзької Академії мистецтв. Він був удостоєний радою Академії звання некласного художника і, на просьбу поета, 25 березня був відряджений на Україну для художніх „занять“.

Повернувшись на Україну, поет їде на свою батьківщину — Звенигородщину. В 1845 р. на Україні він пише видатні, сповнені революційного визвольного пафосу, твори: „Єретик“ („Іван Гус“), „Сліпий“, „Стоїть в селі Суботові“.

У селах Шевченко зустрічається з селянами й читає їм уривки своїх творів, пише велику поему „Кавказ“. У цій поемі з сумною іронією поет характеризує долю народів у царській Росії:

А тюрм! а люду!.. Що й лічить!
Од молдаванина до фіна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує!

І це „благоденствіє“ Шевченко змалює в поемі „Кавказ“, як криваву колоніальну політику царизму:

2825
5661

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію політі.
Отам то милостивії ми
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо. Лягло костями
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові! напоїть,
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх.

Ім'я поета не сходить з уст народу. Його шанують і люблять за пристрасні і запальні рядки, що закликали до боротьби за волю і людське щастя.

У 1846 р. в Києві поет зустрічається на літературних вечорах з членами Кирило-Мефодіївського братства і зближується з його радикальнішими представниками.

Шевченка вабить опозиційний настрій „братчиків“ до кріпосницько-самодержавного ладу.

„Коли я повідомив Шевченка про існування братства,— розповідає Костомаров,— він одразу ж виявив готовність пристати до нього, але поставився до його ідей з великим запалом і крайньою нетерпимістю, що стало вже тоді приводом до багатьох суперечок між мною й Шевченком“.

Для Шевченка, що кликав до кривавої розправи з поміщиками, з царськими сатрапами, з гнобителями, християнсько-євангелієвська тактика і програма Кирило-Мефодіївського братства була чужою. Він вимагав від „братчиків“ справжньої революційної боротьби. Ось чому Куліш і інші намагалися за всяку ціну стримати революційне бунтарство поета й тримати його оддалік од братства. На засідання „братчиків“ він приходив, читав свої полум'яні поезії і гостро протестував проти „поміркованості“ ліберальних „братчиків“.

Чим більше росла слава поета на Україні, тим більш була занепокоєна поліція, і по доносу студента Петрова про

існування в Києві таємного товариства, де не раз читались явно „противозаконные“ вірші Шевченка, де закликалась „Малоросія“ до повстання, одержано наказ із Петербурга арештувати всіх „братчиків“ і Шевченка та негайно доставити в Петербург. 5 квітня під Києвом арештували жандарми Шевченка й одправили до Петербурга.

У доповіді Миколі І шеф жандармів підкреслював, що „не такі важливі“ ідеї „братчиків“, як „обурливі“ твори Шевченка.

На допиті Шевченко тримав себе мужньо. Царизм боявся судити поета, бо добре знав, що Шевченко був популярним і любимим поетом, навколо якого склались у народі цілі легенди. Поета покарали без суду.

„Художника Шевченка за складання підбурюючих, найзухваліших віршів, як обдарованого міцною будовою тіла, призначити рядовим в Оренбурзький окремий корпус, з правом вислуги, доручивши начальству мати найсуворіший нагляд, щоб від нього, ні в якому разі,

не могло виходити підбурливих і пасквільних творів“.

До цього рішення Микола І додав власноручно :

„Під найсуворіший нагляд, з заборону писати і малювати“.

10 років тримав царизм Шевченка на засланні. Десять жахливих років, що підірвали здоров'я поета, але не зламали його волі. Не вважаючи на заборону писати й малювати, Шевченко на засланні порушує „высочайший указ“ і пише. Він там створив свої повісті. Рискуючи життям, пише він російською мовою повісті: „Художник“, „Музыкант“, „Прогулка с удовольствием и не без морали“ та інші, а також малює.

Шевченко останній рік на засланні розпочав щоденник, як він його називає,— „Журнал“. Ця книга є надзвичайно інтересним літературним документом в спадщині Шевченка.

У щоденнику ми зустрічаємо дорогі цінні рядки, які допомагають нам на основі всієї спадщини Шевченка найповніше

увявити образ великого поета, розібратись у його філософських поглядах, у його естетичних критеріях, у його ставленні до кріпосницької системи, до демократичних ідей, до видатних прогресивних діячів — політиків і літераторів російського народу, а також народів Заходу.

Шевченко прекрасно розуміє, з чого складається нація. Нація для Шевченка — не верхівка дворянства, а народ. Він закликає художників віддати свій талант тільки народові.

Коли до рук Шевченка попала праця з питань естетики польського філософа-ідеаліста Карла Лібельта, він занотував у щоденнику своє критичне ставлення до ідеалістичної філософії. З тих рядків щоденника, які присвятив Шевченко Лібельту, ми відчуваємо матеріалістичну основу світогляду Шевченка.

Коли в поетичних творах Шевченко виступає перед нами як реаліст, то в своєму сприйнятті об'єктивного світу, в своєму світогляді Шевченко базувався на матеріалізмі. Стихійний матеріалізм Шевченка йшов від його народності, від його

знайомства з ученням видатних демократів Чернишевського, Добролюбова, Герцена, від знайомства з ученням французьких енциклопедистів.

Дуже цікаво простежити, за що саме різко критикує Лібельта Шевченко і як він формулює своє ставлення до об'єктивної реальності.

„С Либельтом я немного знаком по его „Деве Орлеанской“ и по его критике и философии. На первый взгляд он мне показался мистиком и непрактиком в искусствах. Посмотрим, что дальше будет. Боюсь, как бы вовсе не разнакомиться“.

І далі згодом записує про Лібельта:

„Жестко, кисло, приторно. Настоящий немецкий суп - вассер... Либельт, он только пишет по - польски, а чувствует (в чем я сомневаюсь) и думает по - немецки. Или, по крайней мере, пропитан немецким идеализмом (бывшим, не знаю как теперь?). Он смахивает на нашего В. А. Жуковского в прозе. Он так же верит в безжизненную прелесть немец-

кого тощего, длинного идеала, как і покойный В. А. Жуковский“.

Читаючи твори Лібельта, Шевченко весь час нотує свої враження.

„Он (Лібельт) например, человека - творца в деле изящных искусств вообще, в том числе и в живописи, ставит выше природы. Потому, дескать, что природа действует в указанных ей неизменных пределах, а человек - творец ничем не ограничен в своем создании. Так ли это? Мне кажется, что свободный художник настолько же ограничен окружающей его природою, насколько природа ограничена своими вечными, неизменными законами. А попробуй этот свободный творец на волос отступить от вечной красавицы природы, он делается богоотступником, нравственным уродом, подобным Корнелиусу и Бруни. Я не говорю о дагеротипном подражании природе. Тогда бы не было искусства, не было бы творчества, не было бы истинных художников, а были бы только портретисты вроде Зарянка“.

Сучасник Шевченка, художник Сергій Костянтинович Зарянка був відомий своєю манерою точно копіювати оригінал. Цим з'ясовується негативне ставлення Шевченка до нього, бо він своє мистецтво підкорив дагеротипії, себто фотографії.

Природа, жива людина, жива реальність була основою для творчості Шевченка, для його світогляду.

Стихійний матеріалізм Шевченка в критиці Лібелта, його висловлювання в інших місцях, критичний реалізм у творчості, його висловлювання про роль розвитку техніки, про французьких енциклопедистів, — усе це свідчить про матеріалістичний світогляд поета, хоч Шевченко, ясна річ, не міг бути і не був послідовним матеріалістом у нашому розумінні, як це намагалися твердити деякі вульгаризатори.

Велич Шевченка, його літературна спадщина, його полум'яне серце борця, демократа - революціонера, його відданість трудовому народу, його боротьба проти царизму, проти поміщиків українських, російських, польських, його гнівне слово,

як і все його життя борця, не потребують ніяких прикрашувань.

Шевченко не був пролетарським революціонером і не міг ним бути. Шевченко не був марксистом - революціонером і не міг ним бути, бо він жив у епоху, яку так геніально показав нам у своїх творах Володимир Ільїч Ленін, характеризуючи світогляд Чернишевського, ідейного друга великого українського поета, — демократа - революціонера.

„Чернишевський був соціалістом - утопістом, який мріяв про перехід до соціалізму через стару, напівфеодальну, селянську общину, який не бачив і не міг у 60-х роках минулого віку бачити, що тільки розвиток капіталізму і пролетаріату здатний створити матеріальні умови і суспільну силу для здійснення соціалізму. Але Чернишевський був не тільки соціалістом - утопістом. Він був також революційним демократом, він умів впливати на всі політичні події його епохи в революційному дусі, проводячи — через перепони й рогатки цен-

зури — ідею селянської революції, ідею боротьби мас за повалення всіх старих властей“. (Ленін, том XV, стор. 144).

Революційно - демократичний світогляд Шевченка, його ідейна дружба з великими російськими революціонерами - демократами — все це викликало ненависть до Шевченка з боку українських націоналістів, панів - лібералів.

Коли Шевченко, повертаючись із заслання, чекав у Нижньому - Новгороді дозволу повернутись до столиці, то Куліш відмовився виїхати до нього, але з Москви 70 - літній великий актор Щепкін на перекладних, зимою, ризкуючи здоров'ям та знаючи, як на це подивиться поліція, їде в Нижній, щоб провідати замученого засланням великого українського поета.

Шевченко глибоко поважав і любив Пушкіна, Лермонтова, Щедрина, Гоголя.

Таке ж тепле й любовне ставлення Шевченка до декабристів. Він побачив „Полярну звезду“ Іскандера (Герцена) за 1856 рік, де на обкладинці були портрети декабристів. Шевченко в щоденнику записав:

„... портреты первых наших апостолов - мучеников меня так тяжело, грустно поразили, что я до сих пор еще не могу отдохнуть от этого мрачного впечатления. Как бы хорошо было, если бы выбить медаль в память этого гнусного события. С одной стороны — портреты этих великомучеников с надписью „Первые русские благовестители свободы“, а на другой стороне медали — портрет неудобозабываемого Тормоза с надписью „Не первый русский коронованный палач“.

Якими жалюгідними здаються нам спроби українських націоналістів, що намагались у своїй брудній писанині одірвати Шевченка від його друзів — передових людей російської культури. Взаємна любов і повага між Шевченком і його друзями — прогресивними діячами російської культури, видатними літераторами — були протягом всього життя поета.

Ми не можемо не згадати сьогодні про те, як видатні російські літератори допомагали Тарасу Григоровичу викупити його

рідню з кріпацтва. „Комитет общества для пособия нуждающимся литераторам и ученым“ звернувся до поміщика, польського магната Фліорковського, кріпаками якого були два брати й сестра великого українського поета, з листом про викуп.

Ось цей лист:

„Мы, нижеподписавшиеся, члены комитета общества литераторов и ученых, обращаемся к вам с покорнейшей просьбою в надежде, что вы примете ее во внимание... Уважаемый и любимый сочлен нашего общества, известный всем русский поэт Тарас Григорьевич Шевченко, имеет между крепостными вашими крестьянами Киевской губернии, Звенигородского уезда в селе Кирилловке, двух родных братьев — Никиту и Иосифа и сестру Ирину. Он очень желает, чтобы они получили свободу и горюет в разлуке с ними. Не откажите, милостивый государь, великодушно исполнить горячее желание Тараса Григорьевича и отпустите братьев его и сестру на волю...

Если вы, милостивый государь, убедительнейшею этою нашею усерднейшею просьбою согласитесь отпустить на волю родных Т. Г. Шевченко, но не иначе, как за выкуп, то покорнейше просим вашего уведомления: какую именно сумму желаете вы получить за них, чтобы мы могли известить об этом Т. Шевченко...“

Цей лист підписали Тургенєв, Чернишевський, Анненков і інші.

Шануючи світлу пам'ять нашого геніального поета, ми з глибокою любов'ю і подякою згадуємо й шануємо пам'ять великих друзів Тараса Григоровича, передових прогресивних представників культури великого російського народу. (Оплески).

У Нижньому - Новгороді, чекаючи на дозвіл повернутись до Петербурга, Шевченко пише „Неофіти“, „Юродивий“, „Доля“, „Муза“, „Слава“; „Неофіти“ він присвячує Щепкіну.

10 лютого 1858 р. Шевченко одержує дозвіл повернутись до Петербурга. Він їде через Москву. В Москві зустрічається

з Аксаковим і знайомиться з декабристом Волконським, що повернувся з Сибіру.

27 березня 1858 р. поет прибув у Петербург. З величезною пошаною зустрічають його літератори й художники.

Шевченко в Петербурзі стає близько до „Современника“, де об'єднуються кращі представники російської революційної демократії — Чернишевський, Добролюбов, Некрасов, Салтиков, Курочкін і інші.

У Костомарова він зустрічається з М. Г. Чернишевським та грузинським письменником Церетелі, на вечорах у Нікітенка з Некрасовим, на квартирі у Костомарова відбувається зустріч славетного грузинського поета Акакія Церетелі з Шевченком. У спогадах Церетелі пише про Шевченка:

„Зустріч лишилась у мене світлим спогадом на все мое життя. Признаюсь, я вперше зрозумів з його слів, як треба любити батьківщину і свій народ“.

У грузинській газеті „Сахалко“ за 1914 р. подається опис вечора в Тбіліському університеті, присвяченого 100-річчю з дня народження Тараса Григоровича.

„Зустрінутий гарячими оплесками, виступив Акакій Церетелі. Він поздоровив присутніх українців з їх національним святом і з задоволенням згадав той час, коли він у Петербурзі мав можливість познайомитися з Тарасом Шевченком, у якого серце палало щирою і безкорисливою любов'ю до народу. Церетелі схарактеризував великі заслуги Шевченка перед українським народом і закликав українців так любити свою батьківщину, як любив її Шевченко, що буде для нього кращою нагородою й нерукотворним пам'ятником. Потім Церетелі на знак поваги до достойного сина українського народу схилив коліна перед бюстом Тараса Григоровича Шевченка, а народ, присутній на зборах, вшанував вставанням пам'ять великого поета“.

В Петербурзі Шевченко віддається не тільки літературній роботі, але й бере участь у виступах на користь недільних шкіл. Публіка зустрічає поета гарячими оваціями.

Шевченко бере участь у політичних протестах проти чорносотенної писанини журналу „Іллюстрація“, в якому були вміщені брудні антисемітські статті зоологічних шовіністів-погромників. У цьому протесті видатні літератори писали:

„Ни один честный человек не может оставаться равнодушным к такому позорному поступку. Вся русская литература должна, как один человек, с негодованием протестовать против него... Да послужит этот протест примером и предостережением для будущего и да оградит он навсегда нашу литературу от подобных явлений“.

Під цим протестом проти антисемітських статей журналу „Іллюстрація“ підписались Марко Вовчок, Жемчужников, Аполлон Майков, Салтиков-Щедрін, Тургенєв, Чернишевський, Шевченко і видатний хірург Пірогов.

У 1858 р. в „Колоколе“ Герцена був надрукований лист до кріпаків Росії:

„Чи чуєте ви, бідняки, даремні ваші надії на мене, — говорить вам цар. На

кого ж надіятись тепер, на поміщиків? Алеж вони заодно з царем, а цар явно тримає їх сторону. На себе тільки надійтеся, на міцність рук своїх: загостріть сокири й за діло...“

Шевченко, познайомившись із цим листом, теж закликає народ гострити сокири проти царя.

... Добра не жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить,
Та добре вигострить сокиру —
Та й заходиться вже будить.

Через деякий час в „Колоколе“ було вміщено листа до Герцена від російських революційних демократів, де виголошено: „К топору зовите Русь!“

Чи потрібні ще коментарії до цієї спільності лозунгів Шевченка і великих російських революційних демократів!

У 1859 р. Шевченко їде на Україну, але поперед нього мчать кур'ери з наказом стежити за поетом, і в Петербург

надходить донос, що Шевченко, зустрічаючись із народом,

„крім богохульства, говорив ще, що не треба ні царя, ні попів, ні панів“.

У липні поета арештовують і пропонують повернутися негайно до Петербурга. В Петербурзі Шевченко готує до друку нове видання „Кобзаря“. Революційні поезії Шевченка поширюються нелегально разом з літературою Чернишевського, Добролюбова, Герцена.

До останніх днів свого життя Шевченко закликав народ до волі, до боротьби з кріпосницьким самодержавним ладом. Його поетичне слово чути далеко за кордонами Росії. В Лейпцігу в 1859 р. видається збірник поезій Шевченка і Пушкіна. У цьому ж році з'являється перший переклад творів Шевченка на болгарську мову.

26 лютого (за стар. стилем) 1861 р. не стало геніального поета. Його передчасна смерть була наслідком жахливого життя. Його вбив царизм, підірвавши здоров'я поета в тюрмах, на засланні, під-

давши жорстоким утискам поліцейських кожен день його свідомого творчого життя.

Чутка про смерть великого Кобзаря, як блискавка, облетіла весь Петербург, Москву, Україну. Поліція вживала всіх заходів, щоб не допустити демонстрації. Але за гробом поета йшло багато людей. Гарячі промови на Смоленському кладовищі, над труною поета пролунали, не зважаючи на присутність великої кількості поліцейських.

Некрасов присвячує пам'яті Шевченка вірші, сповнені любові й пошани до українського поета. В Лондоні в герцєнівському „Колоколе“ містять теплий некролог на смерть Шевченка.

Багато днів точились переговори з царськими чиновниками, поки нарешті було вирвано у них дозвіл перевезти тіло поета на Україну й поховати над Дніпром, виконати його заповіт.

З Петербурга через Москву, де на Арбаті зібрались студенти, літератори, щоб вшанувати пам'ять Шевченка, тіло поета повезли на Україну його друзі. Се-

ла й міста зустрічали труну Шевченка. Молодь над його труною виголошувала запальні промови, прощалася з великим Кобзарем. У Києві студенти й селяни впрягли коней за містом, впряглись у віз самі і з сльозами на очах повезли тіло Шевченка.

На Чернечу гору під Каневом з'їхались селяни. Тисячі людей прощалися з видатним сином українського народу. 10 травня 1861 року поет був похований на Чернечій горі. Кілька місяців селяни з різних сіл насипали курган, поставили на ньому дерев'яний хрест. З того часу не заростала тропа на могилу геніального поета. Ні поліцейські, ні жандарми, ніякі переслідування не могли спинити тисячі й тисячі людей, які щороку навесні приходили на могилу поета, приносили квіти, читали напам'ять безсмертні поезії.

Переслідування Шевченка з боку царських сатрапів не припинилось і після його смерті. Хто ж захищав великого українського поета, його поетичну спадщину, його світлу пам'ять від царських сатрапів? Його захищала велика партія Ле-

ніна, партія робітничого класу. (Бурхливі оплески).

Коли в 1914 році минуло 100 років з дня народження Шевченка, царизм заборонив шанувати світлу пам'ять співця. І проти цієї заборони різко виступив орган більшовицької партії „Правда“. В статті „Крепостники и Шевченко“, надрукованій 25 лютого 1914 року, вогонь був спрямований проти чорносотенців і лібералів. Стаття була редакційною. В ній відзначалось, що вже першим виданням „Кобзаря“ в 1840 р. Шевченко став у ряд найбільших національних поетів.

З сарказмом, скерованим проти царизму, більшовицька газета „Правда“ писала:

„Адже він (Шевченко) зробив зразу два великі злочини: він, поперше, вийшов із народу, з кріпаків-селян, і він, подруге, виявився не просто поетом, а поетом - демократом, співцем пригнічених мас народу.

За це в кріпосній Росії поет був у 1847 р. арештований і зданий в рядові...

За що ж продовжуються гоніння про-

ти Шевченка тепер? Та за те ж саме. Потомки кріпосників ставляться до народного поета, що вийшов із селян, з тією ж злобною ненавистю, як і їх пріснопам'ятні батьки...

Для більшої наочності кампанію почали організовані чорносотенці — друзі Пурішкевича. Пурішкевичі зажадали, щоб вшанування пам'яті Шевченка не були допущені, щоб пам'ятника не дозволили відкрити... І був розісланий відповідний офіціальний циркуляр, який наказував так само й зробити.

Пам'ять одного з найвидатніших народних поетів відзначена буде... заборонним циркуляром“ ...

Ліберали зробили вигляд, що вони не погоджуються з циркуляром про заборону ювілею Шевченка і з цього приводу написали статтю, але „Правда“ викриває їх облудний маневр.

„Наші ліберали теж протестують проти цього,— писала „Правда“.— Але в їх протесті — добра частка холопства і раболіпства. Пурішкевичів намагаються

вони усовістити вказівкою на те, що, розлютовуючи українців, „ми“ допомагаємо, мовляв, Австрії, яка на „сепаратистських“ струнах розіграє свою політику.

Не через це протестує проти гонителів Шевченка демократія, робітничий клас. Робітники протестують через те, що в поведінці гонителів Шевченка бачать рештки кріпосницького варварства, всевладдя Мітрофанушок“.

Одразу ж після смерті Шевченка, коли ще не встигли зів'яти вінки на його могилі, українські націоналісти, такі, як Куліш, не тільки одвернулись од великого поета, але брутальними словами, сповнені чорної ненависті до революційної поезії Шевченка, назвали його музу „п'яною музою“.

Мартоси, куліші та іже з ними націоналісти спотворювали, фальсифікували твори Шевченка й глибоко його ненавиділи. Вони діяли заодно з пурішкевичами, чорносотенцями. Тільки більшовицька партія, очолювана великим генієм

революції Леніним, захищала Шевченка від чорносотенців, від націоналістів, від усіх тих, хто намагався спотворити образ великого народного співця.

Ленін і Сталін перші розгледіли й викрили запеклих ворогів — українських буржуазних націоналістів. Ще до Жовтневої революції, в 1914 році Ленін закликає:

„Хай живе тісний братський союз робітників українських, великоруських і всяких інших націй Росії!“ (Том XVII, стор. 529).

Геній пролетаріату Володимир Ільїч приділяв виняткову увагу питанням української культури, літератури й мови.

У творі „Критичні замітки в національному питанні“ Ленін вказує, що шлях розвитку української культури в її нерозривному зв'язку з культурою російського народу.

Ленін пише:

„Коли мова йде про пролетаріат, це протиставлення української культури в цілому великоруській культурі, теж

в цілому, означає найбезсоромнішу зраду інтересів пролетаріату на користь буржуазного націоналізму“.

І далі там же :

„Є дві національні культури в кожній національній культурі. Є великоруська культура Пурішкевичів, Гучкових і Струве, — але є також великоруська культура, яка характеризується іменами Чернишевського і Плеханова. Є такі ж дві культури в українстві...“ (Том XVII, стор. 143).

Український народ знає так звану „культуру“ зоологічних націоналістів — петлюр, ефремових, винниченків, донцових, шаповалів, — наймитів іноземних. І український народ знає свою справжню культуру, що зв'язана в першу чергу з ім'ям геніального сина українського народу Шевченка, видатного письменника Коцюбинського, Лесі Українки. (Оплески).

Ленін писав :

„Заборона вшанування Шевченка була таким чудовим, прекрасним, на диво

щасливим і вдалим заходом з точки зору агітації проти уряду, що кращої агітації і уявити собі не можна ... Після цього заходу мільйони і мільйони „обивателів“ стали перетворюватися у свідомих громадян і переконуватися у правильності того вислову, що Росія є „тюрма народів“. (Твори, том XVII, стор. 324—325).

У жовтні 1917 року під керівництвом героїчної партії Леніна — Сталіна була знищена тюрма народів, була повалена влада буржуазії. Український народ з допомогою великого російського народу звільнився від кабали поміщиків, капіталістів, розгромивши контрреволюційну навалу Петлюри, Денікіна, польсько-німецьких інтервентів.

30 липня 1918 року Володимир Ільїч, як голова Раднаркому, підписує декрет про встановлення в Москві й інших містах монументів видатнішим діячам минулого. Поруч з іменами кращих діячів — революціонерів, письменників, філософів — стоїть ім'я Тараса Григоровича Шевченка. В Петрограді в урочистій обстановці було від-

крито перший у світі пам'ятник поетові, борцю - революціонеру.

В пожовтневі часи українські буржуазні націоналісти, маскуючись, намагались у своїх писаннях довести, ніби Шевченко був націоналістом, але так вони писали не тільки про Шевченка, а й про всіх прогресивних діячів українського народу в минулому. Вони хотіли своєю підлою роботою довести, що, мовляв, на Україні в минулому не було ні одного громадського діяча чи видатного письменника, який би не був націоналістом. Тим самим вони намагались довести, що українській класичній літературі властивий націоналізм, як щось органічне для неї. Підлих зрадників - націоналістів, що працювали за завданням польських, німецьких і японських фашистських розвідок, було викрито й нещадно розгромлено радянським народом, керованим партією Леніна — Сталіна.

Ім'я Шевченка було, є й буде дорогим усім народам Радянського Союзу. (*Бурхливі оплески*).

Такий гігантський розмах у підготовці до 125 - річного ювілею Шевченка можли-

вий тільки в країні Рад. Всі твори Шевченка зараз вийшли у величезних тиражах на Україні, а також мовами братніх народів.

Кращі радянські російські поети переклали всю поетичну спадщину Шевченка на російську мову. Кращі білоруські поети, грузинські, казахські, вірменські та інші переклали полум'яні рядки „Кобзаря“ на свої рідні мови. На мовах одинадцяти республік вийшли твори Шевченка.

Уряд Радянської України і Центральний Комітет КП(б)У приділяли величезну увагу славному ювілею видатного сина українського народу. Уряд асигнував величезні кошти на збудування монументальних пам'ятників поету в Києві і Каневі. 6 березня 1939 року на відкритті пам'ятника в столиці впало полотно, і монумент співця народу, поставлений урядом Радянської України, всім радянським народом в нашу радісну сталінську епоху, буде стояти віки, як пам'ятник великої шани і любові трудящих до народного Кобзаря.

Починаючи з Академії наук УРСР і Спілки радянських письменників України,

численні культурні установи, школи, університети, робітничі й колгоспні клуби під керівництвом партійних організацій провели величезну масову роботу серед трудящих. На фабриках, заводах, у колгоспах і радгоспах відбулись багатолюдні збори, прочитано тисячі доповідей про життя і творчість Т. Г. Шевченка.

Не вистачить часу, щоб перерахувати всі заходи, яких вжили більшовицька партія, радянський уряд, наш великий радянський народ, щоб достойно відзначити світлу пам'ять геніального українського поета, революціонера - демократа.

Вільний український народ сповнений глибокого почуття любові, пошани й сердечної подяки партії більшовиків, великому генію революції вождю і вчителю Йосифу Віссаріоновичу Сталіну за щасливе, радісне життя, за буйний розквіт української радянської культури національної формою, соціалістичної змістом. *(Бурхливі оплески).*

Народ безсмертний, — сказав товариш Сталін.

Вічна ж слава поету, що вийшов з на-

роду, віддав усе своє життя, весь свій талант на службу трудовому народові!

Слава тим, хто допомагав поету за життя в його важкій, нерівній боротьбі!

Слава великій партії Леніна — Сталіна, що підняла свій полум'яний голос на захист поета від царських сатрапів і повернула українському народові його вірного сина в Жовтні 1917 року, поваливши владу буржуазії! (Оплески).

В цю урочисту хвилину український народ разом з представниками братських республік, святкуючи 125-річний ювілей великого українського поета, революціонера - демократа Тараса Григоровича Шевченка, шле найкращому другові українського народу, вождю й учителю всіх трудящих Йосифу Віссаріоновичу Сталіну палкий привіт і подяку за щасливе життя, за буйний розквіт культури народів нашої батьківщини. (Бурхливі оплески).

Хай у віках живе великий син українського народу Тарас Григорович Шевченко! (Оплески).

Хай живе вільний український народ!
Хай живе уряд Радянської України!

Хай живе Центральний Комітет Комуністичної Партії (більшовиків) України і керівник більшовиків України Микита Сергійович Хрущов! (*Тривалі оплески*).

Хай живе непорушна сталінська дружба народів Радянського Союзу! (*Оплески*).

Хай живе Всесоюзна Комуністична Партія (більшовиків), партія Леніна—Сталіна! (*Бурхливі оплески*).

Хай живе геніальний стратег революції, наш вождь, учитель і батько—рідний, великий Сталін! (*Бурхливі оплески, що переходять в овацію на честь великого вождя товариша Сталіна*).

Редактор
В. Кучер
Художник
В. Хоменко
Техкерівник
А. Голосовкер
Коректор
Є. Циплакова

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків,
пров. Фрунзе, 6. Уповноважений Го-
ловліту 853. Зам. 221. Тираж 10.000
1,5 друк. арк.

Видання 904. Пап. ф. 82×110—63 кг.
0,375 пап. арк. В 1 пап. арк. 91.520 літ.
Здано в роботу 19-III 39 р. Підписано
до друку 28-III-39 р.